

Saray Reperensya Parad *Workbook ed Aral*

ENERO 6-12

KAYAMANAN ED SALITA NA DIOS | GENE- SIS 1-2

“Pinalsa nen Jehova so Bilay Diad Dalin”

(**Genesis 1:3, 4**) Tan inkuan na Dios: “Onlesay liwawa.” Insan linmesay liwawa. ⁴ Kayari na satan, anengneng na Dios a say liwawa et maabig, tan ginapoan na Dios a panbiigan so liwawa tan say bilunget.

(**Genesis 1:6**) Insan inkuan na Dios: “Onlesay liwang ed baetan na danudanum, tan manbiigan iray danudanum.”

(**Genesis 1:9**) Insan inkuan na Dios: “Natipon ed sakey a pasen iray danudanum ed silong na tawen, tan ompaway so amagan pasen.” Tan ontan so agawa.

(**Genesis 1:11**) Insan inkuan na Dios: “Ontubo ed dalin so dika, saray nambukel a tanaman, tan saray manbubungan kiew a walaan na saray bukel unong ed klase ra.” Tan ontan so agawa.

it-1 527-528

Panamalsa, Pinalsa

Nen imbaga na Dios diad Unonan Agew ya “Onlesay liwawa,” mapatnag ya tinmalos ed makapal iran lurem iray onkakayat ya liwawa, balet agni nanengneng manlapud dalin so panlalapuan na satan. Nayarin kalkalna iyan proseso, ya singa imbaga na managpatalos ya si J. W. Watts: “Tan kalkalna niwala so liwawa.” (Ge 1:3, *A Distinctive Translation of Genesis*) Impanbiigan na Dios so liwawa tan bilunget, ya tinawag ton Agew so liwawa tan Labi so bilunget. Ipapanengneng na satan ya say dalin et ontetelek ed *axis* to legan ya onliliber ed agew, pian say bukig tan sagur ya parte na dalin et mansublayan ya nawalaan na liwawa tan bilunget.—Ge 1:3, 4.

Diad Komaduan Agew, pinalesa na Dios so liwang. Pian nagawa itan, ‘impanbiigan to iray danudanum.’ Saray arum ya danum et nansiansia diad dalin, balet say dakel ya danum et inyatagey to, kanian walay liwang ed pegley da. Tinawag na Dios ya Tawen so liwang, balet natawag labat ya ontan ta walad tagey no wadia kad dalin. Sayan klase na tawen et danum so karga to, tan anggapo ray wadatan ya bitewen, bulan, odino arum ni.—Ge 1:6-8.

Diad Komatlon Agew, lapud pakapanyari na Dios et mamilagron atipon ed sakey a pasen iray danudanum tan pinmaway so amagan pasen. Tinawag itan na Dios ya Dalin. Dia met ed sayan agew, tinmubo iray dika, tanaman, tan manbubungan kakiewan lapud intekep na Dios ed saray atomo so prinsipyo na bilay, aliwan lapud nibanbanan proseso odino ebolusyon. Kada sakey ed sarayan pinalsa et sarag day manparakel unong ed “klase” ra.—Ge 1:9-13.

(**Genesis 1:14**) Insan inkuan na Dios: “Onlesa iray silew diad liwang na tawen pian nibiig so agew tan labi, tan onkana irayan tanda parad saray panaon tan parad saray agew tan tao-taon.

(**Genesis 1:20**) Insan inkuan na Dios: “Napanoy dakerakel a mabilay a pinalsa iray karanuman, tan ontikyb ed liwang na tawen iray ontitikyb a pinalsa.”

(**Genesis 1:24**) Insan inkuan na Dios: “Mama-wala so dalin na saray mabilay a pinalsa unong ed klase ra, saray maamon ayayep tan onkukurong ya ayayep tan atap ya ayayep unong ed klase ra.” Tan ontan so agawa.

(**Genesis 1:27**) Tan pinalsa na Dios so too unong ed indengan to, sikatoy pinalsa to unong ed indengan na Dios; pinalsa to ran laki tan bii.

Panamalsa, Pinalsa

Sankaimano met ya diad Genesis 1:16 et ag-inusar so Hebreon salita ya *bara*, ya mankabaliksay “mamalsa.” Imbes, inusar so Hebreon salita ya *asah*, ya mankabaliksay “manggawa.” Lapud say agew, bulan, tan saray bitewen et kaiba ed “tawen” ya abitla ed Genesis 1:1, abayag la iratan ya pinalsa antis ni na Komapat ya Agew. Diad komapat ya agew, nibagan saratan ya walad katawenan et “ginawa” na Dios, ya inlira to ra pian walay balon pikonektaan da ed dalin tan liwang. Nabasa tayo ya “inyan iratan na Dios diad liwang na tawen pian onsinag ed dalin.” Ipapanengneng na saya ya nanengneng la iratan manlapud dalin, ya singa wala ra ed liwang. Sakey ni, sarayan pinalsa ya mangiiter na liwawa et ‘onkana ya tanda parad saray panaon tan parad saray agew tan taotaon,’ kanian makatulong iratan pian nigiya so totoo diad nanduruman paraan.—Ge 1:14.

Diad Komaliman Agew, pinalsa na Dios iray nanduruman klase na mabilay a pinalsa diad dalin. Agnanggawa so Dios na *saksakey* a pinalsa insan nagmaliw a nanduruman pinalsa, noagta lapud pakapanyari to et nanggawa na *dakerakel* a mabilay a pinalsa. Oniay nabasa: “Pinalsa na Dios iray angkakabaleg ya ayep ed dayat tan amin a mabilay a pinalsa ya ongagaw tan amungkog ed saray karanuman unong ed klase ra tan amin a nampayak tan ontitikyab a pinalsa unong ed klase ra.” Aliketan so Dios ed saray ginawa to, kanian benendisyonan to iratan, tan imbaga tod sikara ya “manparakel” ira. Posible itan ta sarayan nanduruman klase na pinalsa et inikdan to na abilidad ya manparakel “unong ed klase ra.”—Ge 1:20-23.

Diad Komanem ya Agew, “ginawa na Dios iray atap ya ayayep diad dalin unong ed klase ra tan saray maamon ayayep unong ed klase ra tan amin ya onkukurong ya ayayep unong ed klase

ra.” Amin iratan et maabig, a singa ed amin ya akaunan pinalsa na Dios.—Ge 1:24, 25.

Diad bandad sampot na komanem ya agew, amalsa so Dios na sakey a balo tan duman klase na pinalsa, ya mas superyor nen saray ayayep balet mas abebbaba nen saray anghel. Saya et say too, ya pinalsa na Dios unong ed indengan to tan miulibay ed sikato. Anggaman say nabasa labat ed Genesis 1:27 et “pinalsa to ran laki tan bii,” ipapanengneng na miparan salsaysay ed Genesis 2:7-9 ya pinorma nen Jehova a Dios so too manlapud dabok na dalin, insibok Tod eleng to so linawa na bilay, tan say too et nagmaliw a mabilay a persona, saya so rason no akin ya walay paraison ayaman tan naakan. Diad sayan impamalsa et inusar nen Jehova iray elemento na dalin. Insan kayari ton pinalsa so laki, pinalsa to so bii manlapud sakey a taglang na laki. (Ge 2:18-25) Nen apalsa so bii, kompleto la so too bilang sakey a “klase.”—Ge 5:1, 2.

Pankotkot na Espiritual a Kayamanan

(Genesis 1:1) Diad gapo et pinalsa na Dios so tawen tan say dalin.

w15 6/1 5**No Antoy Epekto na Science ed Bilay Mo****No pigay taon la na dalin tan say uniberso**

Base ed tantiya na saray scientist, manga 4 bilyon taon la so dalin tan say uniberso et manga 13 anggad 14 bilyon taon la. Anggapoy ibabaga na Biblia no kapigan apalsa so uniberso. Anggapoy pakabasaan ditan ya say dalin et manga nilibon taon ni labat. Diad sankauaan ya bersikulo na Biblia, nabasa tayo: “Diad gapo et pinalsa na Dios so tawen tan say dalin.” (Genesis 1:1) Lapud anggapoy espisipikon imbaga na Biblia, aaralen na saray scientist no panon lan kabayag so pisikal ya uniberso base ed saray suston ebidensya ed science.

(Genesis 1:26) Insan inkuan na Dios: “Mamalsa ta na too unong ed indengan ta, a miulibay

ed sikata, tan uleyan da iray sira ed dayat tan saray ontitikyab a pinalsa ed tawen tan saray maamon ayayep tan say interon dalin tan arum nin onkukurong ya ayayep ed dalin.”

it-2 52

Jesu-Kristo

Aliwan sakey met ya Manamalsa. Anggaman akibiang so Anak ed impamalsa, agto labay ya ibaga ya sikatoy Manamalsa met ya singa si Ama to. Say pakapanyarin mamalsa et nanlapud Dios panamegley na masanton espiritu to, odino aktibon puersa to. (Ge 1:2; Sal 33:6) Si Jehova so Lapuan na amin a bilay, kanian amin ya mabilay a pinalsa, balanglan nanengneng tan agnanengneng, et nanlapud sikato so bilay da. (Sal 36:9) Kanian say Anak et aliwan sakey met ya Manamalsa, noagta inusar odino instrumento ed impankimey nen Jehova, say Manamalsa. Imbagan mismon nen Jesus ya say Dios so Manamalsa, tan ontan met so ibabaga na interon Kasulatan.—Mat 19:4-6.

Panagbasa ed Biblia

(Genesis 1:1-19) Diad gapo et pinalsa na Dios so tawen tan say dalin. ² Say dalin et anggapoy itsura tan agnapanayaman, tan ambilunget ed tapew na araralem a danum; tan say aktibon puersa na Dios et onliliber-liber ed tapew na danud anum. ³ Tan inkuan na Dios: “Onlesay liwawa.” Insan linmesay liwawa. ⁴ Kayari na satan, anengneng na Dios a say liwawa et maabig, tan ginapoan na Dios a panbiigan so liwawa tan say bilunget. ⁵ Tinawag na Dios so liwawa ya Agew, balet tinawag ton Labi so bilunget. Tan walay labi tan walay kabuasan, saya so unonan agew. ⁶ Insan inkuan na Dios: “Onlesay liwang ed baetan na danud anum, tan manbiigan iray danud anum.” ⁷ Insan ginawa na Dios so liwang tan impanbiigan toy danud anum ed leksab na liwang tan say danud anum ed tagey na liwang. Tan ontan so agawa. ⁸ Tinawag na Dios so liwang a Tawen. Tan walay labi tan kabuasan,

saya so komaduan agew. ⁹ Insan inkuan na Dios: “Natipon ed sakey a pasen iray danud anum ed silong na tawen, tan ompaway so amagan pasen.” Tan ontan so agawa. ¹⁰ Tinawag na Dios so amagan pasen a Dalin, balet tinawag ton Kadayatan so atiptipon a danud anum. Tan anengneng na Dios a maabig iya. ¹¹ Insan inkuan na Dios: “Ontubo ed dalin so dika, saray nambukel a tanaman, tan saray manbubungan kiew a walaan na saray bukel unong ed klase ra.” Tan ontan so agawa. ¹² Tan ginmapon tinmubo ed dalin so dika, saray nambukel a tanaman, tan saray manbubungan kiew a walaan na saray bukel, unong ed klase ra. Insan anengneng na Dios a maabig iya. ¹³ Tan walay labi tan kabuasan, saya so komatlon agew. ¹⁴ Insan inkuan na Dios: “Onlesa iray silew diad liwang na tawen pian nibiig so agew tan labi, tan onkana irayan tanda parad saray panaon tan parad saray agew tan taotaon. ¹⁵ Onkana irayan silew diad liwang na tawen pian onsinag ed dalin.” Tan ontan so agawa. ¹⁶ Tan ginawa na Dios so duaran angkakabaleg a silew, say babaleg a silew ya onsinag legan na agew tan say memelag a silew ya onsinag legan na labi, tan ontan met ed saray bitewen. ¹⁷ Kanian inyan iratan na Dios diad liwang na tawen pian onsinag ed dalin ¹⁸ tan onsinag legan na agew tan legan na labi pian nibiig so liwawa tan bilunget. Insan anengneng na Dios a maabig iya. ¹⁹ Tan walay labi tan kabuasan, saya so komapat ya agew.

MAGMALIW YA EPEKTIBO ED MINISTERYO

w08 2/1 5

Nanlapuan Tayo?

No Panon ya Mangiter na Deen na Nonot so Ebat na Biblia

No amta tayon say Dios so “panlalapuay ngaran na balang pamilya . . . diad dalin,” manguman so panmoria tayo ed arum. (Efeso 3:15) Tan walay epekto na satan ed panmoria tayod sarili tayo, ed saray problema tayo, tan no panon tayon arapen irayan situasyon:

Sano walay mairap ya desisyonan, agtayo masyadon aburido ed ibaga na arum a totoo. Imbes, manmatalek tayo ed simbawa na Biblia. Akin? Lapud “say interon Kasulatan et impuyan na Dios tan makagunggona parad panagbangat, pananimbawa, panangipe-tek, panagdisiplina unong ed inkatunong, pian say too na Dios et sigpot a makayari, ya akaparaan a maong parad amin a maabig a gawa.” —2 Timoteo 3:16, 17.

Tua, kaukolan so sagpot tan disiplina ed sarili pian niyaplika tayo ray simbawa na Biblia. No maminsan, saray ibabaga to et duma ed saray labay tayo. (Genesis 8:21) Balet no awaten tayo ya pinalsa itayo na maaron Ama tayod tawen, manmatalek tayon amta to no antoy sankaabigan. (Isaias 55:9) Kanian ipapasegu-rod sikatayo na Salita to: “Manmatalek ka ed si Jehova diad interon pusom, tan agka mande-depende ed dilin pakatalos mo. Diad amin a dalan mo et sikatoy nonoten mo, tan gawaen ton maptek iray basbas mo.” (Proverbio 3: 5, 6) No unoren tayo itan ya simbawa, agtayo masyadon aburido ed saray problema tan desisyonan tayod bilay.

Sano aliwan patas so impantrato ed sikatayo, siansia nin walay respeto tayod sarili tayo, ya agtayo isipen ya mas abeba tayo nen say arum ya totoo ya duma so lahi o kultura da. Akin? Lapud say Ama tayo, si Jehova a Dios, et “anggapoy lalabien [to], noagta diad balang nasyon et makapaliket ed sikato so toon ontatakot ed sikato tan manggagaway duga.” —Gawa 10:34, 35.

No ontan so isipen tayo, patas so pantrato tayod amin. Natatalosan tayo ya anggapoy rason pian ipasen tayon mas atagey tayo nen say arum ya lahi, ta “manlapud sakey a too et ginawa [na Dios so] amin a nasyon na totoo pian manayam diad interon dalin.”—Gawa 17:26.

Lapud amta tayo ya pinalsa itayo na Dios tan imamalasakit to tayo, walay rason pian nawala-

an tayoy deen na nonot. Balet wala ni kaukolan pian napansiansia itan ya deen na nonot.

ENERO 13-19

KAYAMANAN ED SALITA NA DIOS | GENE-SIS 3-5

“Saray Mauge-uges ya Resulta na Unonan Tila”

(Genesis 3:1-5) Natan, say uleg so sankaal-waran ed amin ya atap ya ayayep ed uma a ginawa nen Jehova a Dios. Kanian oniy inkuan na satan ed bii: “Talaga ta’n imbaga na Dios ya agkayo nepeg a mangay bunga na amin a kiew ed hardin?” ² Diad saya et inkuan na bii ed uleg: “Nayarian mi mangay bunga na saray kiew ed hardin.” ³ Balet oniy inkuan na Dios nipaakar ed bunga na kiew a walad pegley na hardin: ‘Agkayo nepeg a mangan ed satan, andi, agyo nepeg a diwiten itan; ta no ontan so gawaen yo, ompatey kayo.’” ⁴ Diad saya et inkuan na uleg ed bii: “Seguradon agkayo ompatey.” ⁵ Ta amta na Dios a diad mismon agew a pangan yo ed satan et nalukasan iray mata yo tan magmaliw kayon singa Dios, ya amta yoy maong tan mauge.”

w17.02 5 ¶9

Seguradon Nasumpal so Gagala nen Jehova!

⁹ Angusar si Satanas a Diablo na uleg pian palikdoen si Eva ya ag-unoren si Aman Jehova. **(Basaen so Genesis 3:1-5; Apo. 12:9)** Pinapaway nen Satanas ya isisiblet na Dios ed totoo so pangan “manlapud amin a kiew ed hardin.” Singa to ibabagan: ‘Labay mon ibaga, agmo nagawaay labay mo?’ Insan to tinilaan si Eva: “Seguradon agkayo ompatey.” Kayari na satan et kinombinse toy Eva ya agto dapat dengelen so Dios. Inkuan to: “Amta na Dios a diad mismon agew a pangan yo ed satan et nalukasan iray mata yo.” Papapawayen nen Satanas ya isesebel nen Jehova so bunga na kiew ta no kenen da itan et nalukasay isip da. Aliwan satan

labat, oniyay palson impromisa to: “Magmaliw kayon singa Dios, ya amta yoy maong tan mauges.”

(Genesis 3:6) Diad saman, anengneng na bii a say bungay kiew et maabig a naakan tan makapalikliket ed mata, on, say kiew et marakdakep a nengnengen. Kanian sikatoy amudbor na bunga tan kinan to. Tan sanen kaiba to lay asawa to et inikdan to tan kinan to met.

w00 11/15 25-26

Makaaral Tayoy Leksion ed Inmunan Sanasawa

Kasin agnapaliisan imay kasalanan nen Eva? Andi! Imadyin mon sika si Eva. Pinikewet na uleg imay imbaga na Dios tan nen Adan. Antoy naliknam no walay agmo kabat ya inakusaan ton matila odino agmatua so sakey ya inad-arom o panmamatalekan mo? Duma komon so reaksion nen Eva, impanengneng to komon ya agto nagugustoan so ibabaga na uleg tan agto la labay ya dengelen. Ta antoy kanepegan na uleg ya kuestionen so inkatunong na Dios tan say imbaga na asawa to? No rerespetoen nen Eva so prinsipyo na inkaulo, kinmonsulta ni komon ed si Adan antis ya nandesisyon. Ontan met so nepeg tayon gawaen no walay angipasabi ed sikatayo na impormasyon ya duma ed saray instruksion na Dios. Balet anisia si Eva ed imbaga na samay uleg, agustoan to imay ideya ya makapandesisyon ya bukor no antoy duga tan aliwa. Inisip to lan inisip, kanian lalon agustoan to. Alingo-lingo ed ginawa to ta imbes ya labanan to so mauges ya pilalek tan onkonsulta ed asawa to, ninonot to lan ninonot itan! —1 Corinto 11:3; Santiago 1:14, 15.

Dinengel nen Adan so Imbaga na Asawa To

Ag-abayag, akombinse nen Eva si Adan ya mangangan met na bunga. Antoy nibaga tayo ed bastabastan inyabuloy nen Adan? (Genesis 3: 6, 17) Kaukolan ya manpili si Adan no siopay panmatooran to. Kasin unoren toy Amalsa ed sikato, ya angiter na amin ed sikato, kaiba lay

inad-aro ton asawa ya si Eva? Kasin tepetan toy Dios no antoy nepeg ton gawaen? Odino mas pilaan toy asawa to? Amta nen Adan ya ilusyon labat may iisipen nen Eva ya resulta no kanen to may imbawal ya bunga. Kanian pinuyanan si apostol Pablo ya mangisulat: “Ag-apalikdo si Adan, noagta say bii so apalikdon maong tan sinumlang toy ganggan.” (1 Timoteo 2:14) Kanian ginagala nen Adan ya ag-unoren si Jehova. Mas baleg so takot ton nabalang so asawa to nen say talek tod pakayari na Dios ya solusyonan so situasyon.

(Genesis 3:15-19) Tan mangiyan ak na busolan ed baetan mo tan say bii tan ed baetan na ilalak mo tan ilalak to. Mekmeken to ka ed ulo, tan sikatoy sakitan mo ed mukor.” ¹⁶ Inkuan to ed bii: “Palooren ko so irap na panaglukon mo; manirap ka sano mananak ka, tan say pampirawatan mo et nipaakar ed asawam, tan uleyan to ka.” ¹⁷ Tan inkuan to ed si Adan: “Lapud dinengel moy asawam tan angan kay bunga na kiew a diad satan et ingganggan ko ed sikan, ‘Agka nepeg a mangan ed satan,’ naayew so dalin nisengeg ed sika. Diad kairapan et mangangan kay bunga to ed amin ya agew na bilay mo. ¹⁸ Patuboen to iray sabisabit tan dikarika parad sika, tan kanen mo iray tanaman ed uma. ¹⁹ Diad linget na lupam et mangan kay tinapay anggad ompawil ka ed dalin, ta ditan so angalaan ed sika. Lapud dabok ka, ompawil ka ed dabok.”

w12 9/1 4 ¶2

Kasin Iyaansakit na Dios Iray Bibii?

Kasin insumpa na Dios iray bibii?

Andi. Imbes, “say sankanaan ya uleg, samay tatawagan a Diablo” so “naayew” o insumpa na Dios. (Apocalipsis 12:9; Genesis 3:14) Nen imbaga na Dios ed si Adan ya “uleyan” to so asawa to, agto labay ya ibaga ya onaabuloy la ya pairapen na laki so bii. (Genesis 3:16) Imbes, ibabaga to labat so makapuy ya epekto na impankasalanan na unonan sanasawa.

Saray Pabitar ed Libro na Genesis—I

3:17—Diad anton paraan a nisamba so dalin, tan kaunongan kabayag? Say impangisamba ed dalin et mankabaliksang a magmaliw lan mair-irap so pandalus ed satan. Saray epekto na nisamba a dalin, a walaan na saray sabit tan sisanyas, so pirmin sinagmak na saray kapolian nen Adan kania sinaglawi nen Lamec, ya ama nen Noe, so “sagpot na saray limalima tayo, nisingeg ed dalin ya insamba na Dios.” (Genesis 5:29) Kayari Delap, benendisyonan nen Jehova si Noe tan saray ilalak to, a sinaglawi To so gagala to a makmakan da so dalin. (Genesis 9:1) Mapatnag ya anampot la ed satan so impangisamba na Dios ed dalin.—Genesis 13:10.

it-2 186

Pampapasakit

Say irap ya nalikna ed pananak. Sanen nankasalanang so inmuang bii, si Eva, imbaga na Dios ed sikato so magmaliw ya epekto na kasalaan ed panlukon to. No nansiansia komon ya manur, nantultuloy komon so bendisyon na Dios ed sikato, tan say pananak et panlapuan na baleg a liket ta “say bendisyon nen Jehova so mamapayaman ed sakey, tan agto itan aaruman na pakasakitan.” (Pro 10:22) Balet natan ya aliwa lan perpekto, agla onggana na duga so laman na too. Kania sanen imbaga na Dios ya “palooren ko so irap na panaglukon mo; manirap ka sano mananak ka,” say labay ton ibaga et *inyabuloy* to itan balet aliwan sikato so *nanggawa*.—Ge 3:16.

Pankotkot na Espiritual a Kayamanan

(Genesis 4:23, 24) Diad saman et insulat nen Lamec irayan salita parad saray asawa ton si Ada tan si Zila: “Dengel yoy boses ko, sikayon asawa nen Lamec; Talineng yoy balikas ko: Pinatey koy sakey a laki lapud sinugatan to ak, On, sakey a kalangweran a laki lapud sinakitan

to ak. ²⁴ No say toon mamatey ed si Cain et mangako na maminpitan panangibales, Sirin, say toon mamatey ed si Lamec et mangako na maminpitomplo tan pito.”

it-2 192 ¶5

Lamec

Nanengneng ed tula ya kinompos nen Lamec parad saray asawa to ya marukruksa iray totoo nen panaon to. (Ge 4:23, 24) Oniay nabasa ed tula to: “Dengel yoy boses ko, sikayon asawa nen Lamec; talineng yoy balikas ko: Pinatey koy sakey a laki lapud sinugatan to ak, on, sakey a kalangweran a laki lapud sinakitan to ak. No say toon mamatey ed si Cain et mangako na maminpitan panangibales, sirin, say toon mamatey ed si Lamec et mangako na maminpitomplo tan pito.” Malinew ya ikakatonongan nen Lamec ya indepensa to labat so sarili to, ya irarason ton agto ginagala so mamatey, aliwan singa si Cain. Imbaga nen Lamec ya sikatoy sinakitan tan sinugatan na sakey ya laki kania bilang depensa et apatey to. Kania diad tula to et mikakasi ya agkomon pateyen na siopaman ya labay toy ombawi parad samay apatey to.

(Genesis 4:26) Nanilalak met si Set na sakey a laki, tan inngaran ton Enos. Diad saman a panaon, saray totoo et ginmapon tinmawag ed ngaran nen Jehova.

it-1 338 ¶2

Panagmudmora

Antis na Delap, saray totoo ed panaon nen Enos et ginmapon “tinmawag ed ngaran nen Jehova.” Balet mapatnag ya aliwan duga tan marespeto so paraan da, ta antis na satan et abayag lan uusaren nen Abel so ngaran na Dios. (Ge 4:26; Heb 11:4) Parad arum ya iskolar, sayan panatawag ed ngaran na Dios et aliwan marespeto ta posiblin ngangaranan da na Jehova iray totoo odino saray rebulto ra, kania panagmudmora itan ed Dios.

Panagbasa ed Biblia

(Genesis 4:17-5:8) Kayari na satan et inakdolan nen Cain so asawa to, tan sikatoy nanlukon tan inyanak toy Enoc. Insan sikatoy angipaalagey na sakey a syudad tan inngaran toy syudad ed anak ton si Enoc. ¹⁸ Diad saginonor et inilalak nen Enoc si Irad. Tan si Irad so nagmaliw ya ama nen Mehujael, tan si Mehujael so nagmaliw ya ama nen Metusael, tan si Metusael so nagmaliw ya ama nen Lamec. ¹⁹ Si Lamec et angasawa na duaran bibii. Say ngaran na samay unona et Ada, tan say ngaran na samay komadua et Zila. ²⁰ Inyanak nen Ada si Jabal. Sikato so sankauaan a nanayam ed saray tol-da tan nankomponi na ayayep. ²¹ Say ngaran na agi to et Jubal. Sikato so sankauaan ed saramay mantotogtog na arpa tan plauta. ²² Ontan met, inyanak nen Zila si Tubal-cain, say managpanday na amin a klase na kagawaan a gawad gansa tan balatyang. Tan say agin bii nen Tubal-cain et si Naama. ²³ Diad saman et insulat nen Lamec irayan salita parad saray asawa ton si Ada tan si Zila: “Dengel yoy boses ko, sika-yo ran asawa nen Lamec; Talineng yoy balikas ko: Pinatey koy sakey a laki lapud sinugatan to ak, On, sakey a kalangweran a laki lapud sinakitan to ak. ²⁴ No say toon mamatey ed si Cain et mangako na maminpiton panangibales, Sirin, say toon mamatey ed si Lamec et mangako na maminpitomplo tan pito.” ²⁵ Inakdolan lamet nen Adan so asawa to, tan sikatoy anginyanak na sakey a laki. Sikatoy inngaran ton Set, lapud unong ya inkuan to, “Anuroy Dios parad siak na sananey ya ilalak a kasalat nen Abel, lapud sikatoy pinatey nen Cain.” ²⁶ Nanilalak met si Set na sakey a laki, tan inngaran ton Enos. Diad saman a panaon, saray totoo et ginmapon tinmawag ed ngaran nen Jehova.

5 Saya so nisulat a salaysay nipaakar ed si Adan. Diad agew na impamalsa na Dios ed si Adan et ginawa ton miulibay ed Dios. ² Pinal-

sa to ran laki tan bii. Diad agew na inkapalsa ra et benendisyonan to ra tan tinawag to ran Too. ³ Si Adan et nambilay na 130 taon insan sikatoy nanilalak na sakey a laki a miulibay ed sikato, unong ed indengan to, tan sikatoy inngaran ton Set. ⁴ Kayari ton inilalak si Set, si Adan et nambilay ni na 800 a taon. Tan sikatoy nanilalak na lalaki tan bibii. ⁵ Kanian say impanbilay nen Adan et asabi toy 930 taon, insan sikatoy inatey. ⁶ Si Set et nambilay na 105 taon insan inilalak toy Enos. ⁷ Kayari ton inilalak si Enos, si Set et nambilay ni na 807 taon. Tan sikatoy nanilalak na lalaki tan bibii. ⁸ Kanian say impanbilay nen Set et asabi toy 912 taon, insan sikatoy inatey.

ENERO 20-26

KAYAMANAN ED SALITA NA DIOS | GENESIS 6-8

“Ontan so Ginawa To”

(Genesis 6:9) Saya so salaysay nipaakar ed si Noe. Si Noe et matunong a too. Sikatoy andiay pakabalawan no ikomparad saray kapa-naonan to. Si Noe et nanakar a kaiba na tuan Dios.

(Genesis 6:13) Kayari na saya et inkuan na Dios ed si Noe: “Nandesisyon ak lan panganggaen so amin a totoo, ta say dalin et napnoy inkaruksa lapud sikara, kanian deralen ko ran amin a kaibay dalin.

w18.02 4 ¶4

Aligen so Pananisia tan Inkamatulok nen Noe, Daniel, tan Job

⁴ *Saray subok ed si Noe.* Diad panaon nen Enoc ya laki ed pueg nen Noe, saray totoo et mauge-uges. Mangibabaga ni ra ingen na “makapabiglan bengatla” sumpad si Jehova. (Jud. 14, 15) Dinmakel so maruksan totoo. Diad tua, nen panaon nen Noe, “say dalin et napnoy

inkaruksa.” Saray mauges ya anghel et nansulong na laman na too, angasawa na bibii, tan awalaan na masesebeg tan angkakabaleg ya ilalak. (Gen. 6:2-4, 11, 12) Balet duman maong si Noe. “Inabobonan nen Jehova si Noe. . . . Sikatoy andiay pakabalawan no ikomparad saray kapanaonan to. Si Noe et nanakar a kaiba na tuan Dios.”—Gen. 6:8, 9.

(Genesis 6:14-16) Manggawa kay biong parad sika ya usarey mayaket iran kiew. Manggawa ka na saray kuarto ed loob na biong, tan puraporan mo itan na alkitran diad loob tan paway. ¹⁵ Oniay panggawam ed satan: Say karukey na biong et 300 a kasiko, say kaawang to et 50 kasiko, tan say katagey to et 30 kasiko. ¹⁶ Oniay panggawam ed satan: Say karukey na biong et 300 a kasiko, say kaawang to et 50 kasiko, tan say katagey to et 30 kasiko.

w13 4/1 14 ¶1

Sikatoy “Nanakar a Kaiba na Tuan Dios”

Pigaran dekada iran nankimey, anganko manga 40 anggad 50 taon. Kaukolan day manbatang na kiew, uloren da, insan da tabasen iray biga antis dan tuopen. Taloran grado imay biong, walaan itan na pigaran kuarto, tan diad bandad diking so puerta to. Saray bintana to et diad asingger ed toktok, tan mas atagey ya daiset so pegley na atep pian agditan natipon so dandum.—Genesis 6:14-16.

(Genesis 6:22) Tan ginawa nen Noe so amin ya ingganggan na Dios ed sikato. Ontan so ginawa to.

w11 9/15 18 ¶13

Anosay Ombatik ed Lumba

¹³ Antoy tinmulong ed sarayan lingkor nen Jehova pian makapansungdo tan sumpalen so lumba? Imanoen imay insulat nen Pablo nipaakar ed si Noe. **(Basaen so Hebreos 11:7.)** Say “delap na saray danudanum ed dalin, a mangaygay na amin a laman” et “bengatlan agni

anengneng” nen Noe. (Gen. 6:17) Agnin balot agawa itan! Ingen, agbalot inisip nen Noe ya imposible itan. Akin? Lapud sikatoy walaan na pananisia ya antokaman so ibaga nen Jehova et gawaen Ton gawaen. Kanian ag-inisip nen Noe ya mairap so pagagawa nen Jehova ed sikato. Imbes, “unong na amin ya ingganggan na Dios ed sikato, ontan so ginawa to.” (Gen. 6:22) Dakel so nepeg a gawaen nen Noe—mangipaalagey na biong, tiponen to ray ayayep, mangisimpen na naakan dan sankapamilyaan tan na saray ayayep, pasakbayan to ray totoo nipaakar ed Delap, tan tulongan toy pamilya ton mansiansian mabiskeg ed espirtual. Aliwan mainomay irayan kimey. Balet, lapud impatnag nen Noe so pananisia tan panagsungdo, nanresulta itan ed bilay tan bendisyon parad sikato tan ed pamilya to.

Pankotkot na Espiritual a Kayamanan

(Genesis 7:2) Mangawit kay sanpipito na kada klase na malinis ya ayep, say kalakian tan say kaparis to; tan duara labat ed kada agmalinis ya ayep, say kalakian tan say kaparis to;

w04 1/1 29 ¶7

Saray Pabitar ed Libro na Genesis—I

7:2—Antoy inusar a pinagkabasiyan pian ni-biig iray malinis tan agmalinis ya ayayep?

Mapatnag a say basiyan na panangibiig et manutukoy ed panangusar na saray bagat ed panagdayew ya aliwan unong ed no anto so nayari tan agnayari a kanen. Say laman na ayep so agkabiangan ed tagano na too sakbay na Delap. Pinambiigan lambengat iray “malinis” tan “aliwa a malinis” a tagano sanen niwala so Mosaikon Ganggan, tan anampot iratan a panameget sanen naandi so Mosaikon Ganggan. (Gawa 10:9-16; Efeso 2:15) Mapatnag a kabat nen Noe no anto so matukoy a bagat diad panagdayew ed si Jehova. Kapaway ton tuloy ed biong, sikatoy “angipaalagey na sakey a panagbagatan a nipaakar ed Jehova; tan angalaan to

so amin a malinis ya ayep, tan saray amin a malinis a manok ya atap, et angiyapay na poo-lan a bagbagat ed tapew na panagbagatan.” —Genesis 8:20.

(Genesis 7:11) Diad koma-600 a taon na bilay nen Noe, ed koma-17 agew na komaduan bu-lan, diad satan ya agew et nibuang so amin a subol na danum diad liwang tan alukasan iray puerta na danum ed katawenan.

w04 1/1 30 ¶1

Saray Pabitar ed Libro na Genesis—I

7:11—Iner so nanlapuan na danum ya ane-lap ed interon globo? Diad komaduan peryodo na panamalsa, odino “agew,” sanen aporma so “firmamento” a manitibukel ed atmospe-ra na dalin, walara so danudandum diad “silong na firmamento” tan danudandum diad “tapew na firmamento.” (Genesis 1:6, 7) Saray danum ed “silong” et saramay sipor lan walad dalin. Saray danum diad “tapew” et say abalbal-leg a tugyop na danum a manbitbitin ed tagey na dalin, a panlalapuan na “angkakabaleg a ka-aralman.” Sarayan danum so pinmelag ed dalin diad panaon nen Noe.

Panagbasa ed Biblia

(Genesis 6:1-16) Natan, sanen ginmapon din-makel so totoo ed dalin tan awalaan ira na ananak a bibii, ² naimano na saray anak na tuan Dios a maganggana iray bibiin ananak na to-too. Kanian inala ran asawa so amin ya apili ra. ³ Insan inkuan nen Jehova: “Aglá nitepel na espirituk so too, lapud sikatoy laman labat. Ka-nian 120 taon labat so sabien na saray agew to.” ⁴ Wala ray Nefilim ed dalin diad saraman ya agew tan kayari na satan, lapud inakdolan na saray anak na tuan Dios iray bibiin ana-nak na totoo tan angiyanak ira na lalaki. Saraya so mabibiskeg ed saman a panaon, bantog a lalaki. ⁵ Diad saman et anengneng nen Jeho-va ya agaylay inkauges na too diad dalin, tan

naynay a mauges so amin a pilalek na puso to. ⁶ Pagbabawian nen Jehova so impanggawa toy totoo diad dalin, tan naermenan so puso to. ⁷ Kanian inkuan nen Jehova: “Paandien kod dalin so totoo a pinalsak, say too tan saray maamon ayep, saray onkukurong ya ayep, tan saray ontitikyab a pinalsa ed tawen, lapud pag-babawian koy impanggawak ed sikara.” ⁸ Balet inabobonan nen Jehova si Noe. ⁹ Saya so sa-laysay nipaakar ed si Noe. Si Noe et matunong a too. Sikatoy andiay pakabalawan no ikompa-rad saray kapanaonan to. Si Noe et nanakar a kaiba na tuan Dios. ¹⁰ Sinmabi panaon et sika-toy nanilalak na taloran lalaki, si Sem, Ham, tan Jafet. ¹¹ Balet say dalin et mauge-uges ed paka-nengneng na tuan Dios, tan say dalin et napnoy inkaruksa. ¹² On, ninmengneng so Dios ed da-lin, tan aderaderal iya; dineral na amin a laman so dalan to diad dalin. ¹³ Kayari na saya et in-kuan na Dios ed si Noe: “Nandesisyon ak lan panganggaen so amin a totoo, ta say dalin et napnoy inkaruksa lapud sikara, kanian deralen ko ran amin a kaibay dalin. ¹⁴ Manggawa kay biong parad sika ya usarey mayaket iran kiew. Manggawa ka na saray quarto ed loob na biong, tan puraporan mo itan na alkitrán diad loob tan paway. ¹⁵ Oniay panggawam ed satan: Say ka-rukey na biong et 300 a kasiko, say kaawang to et 50 kasiko, tan say katagey to et 30 kasiko. ¹⁶ Manggawa kay bintana a loobay liwawa pa-rad biong, sakey a kasiko manlapud toktok. Say lolooban ed biong et nepeg mon iyan ed diking to tan igawaan mo itan na unona, komadua, tan komatlon grado.

ENERO 27-PEBRERO 2

KAYAMANAN ED SALITA NA DIOS | GENE-SIS 9-11

“Saksakey so Lenguahe na Amin a Tootoo ed Dalin”

(Genesis 11:1-4) Natan et saksakey so lengua-he na amin a totoo ed dalin tan angusar ira na

pareho iran salita. ² Sanen amaaarp ira ed bu-kig, akaromog ira na sakey a patar a lawak diad dalin na Sinar, tan diman ira nanayam. ³ Insan inkuan da ed balang sakey: “Gali! Manggawa tayo na saray laryo tan lutoen tayo iratan ed apoy.” Kanian angusar ira na saray laryo im-bes a bato, tan aspalto bilang halo. ⁴ Natan et inkuan da: “Gali! Mangipaalagey tayoy syudad tayo tan sakey a torin say toktok to et makasabi ed tawen, tan manggawa tayoy sakey a bantog a ngaran pian ag-itayo nitaytayak ed tapew na interon dalin.”

it-1 239

Makapanyarin Babilonia

Saray Pakabidbiran na Syudad na Babilonia Nensaman. Walay koneksion na gagawaen ya panagpaalagey ed Tori na Babel ed samay ing-gapo na syudad na Babilonia diad Patar na Sinar. (Ge 11:2-9) Say gagala na pampapaalagey day tori tan syudad et pian “manggawa [na] sakey a bantog a ngaran” parad sarili ra, aliwan pian pagalangan so ngaran na Dios. Saray akotkot ya torin ziggurat diad Babilonia tan diad arum ni ran lugar ed Mesopotamia et prueba ya samay tori, antokaman so itsura to, et manunan inggagala parad relihyon. Ipapanengneng na impamatundan tampol nen Jehova ed pampapaalagey na templo ya walay koneksion na satan ed palson relihyon. Say Hebreon ngaran na syudad ya Babel et man-kabaliksan na “Inkawetwet,” balet say uusaren dan ngaran diad Sumer (*Ka-dingir-ra*) tan diad Acad (*Bab-ilu*) et parehon mankabaliksan na “Puerta na Dios.” Kanian inuman na saray ake-ran manaayam ditan so ngaran na syudad pian nasalatan so makapabaing ya kabaliksan na satan. Balet say balon insalat dan ngaran et siansia nin walay koneksion tod relihyon.

it-2 202 ¶2

Lenguahe

Base ed salaysay ed Genesis, nankakasakey so pigaran kabiangan na pamilya na totoo kayari

na Delap parad sakey a proyekto ya kontra ed linawa na Dios ya imbaga tod si Noe tan ed ananak to. (Ge 9:1) Imbes ya onla rad nanduruman lugar tan ‘panoen day dalin,’ nandesisyon iran gawaen ya sentralisado so panayaman na totoo, ya maniiba ira ed saksakey a lugar ed Patar na Sinar diad Mesopotamia. Malinew ya saya met so magmaliw ya sentro na panagdayewan, a walaay relihyoson tori.—Ge 11:2-4.

(Genesis 11:6-8) Insan inkuan nen Jehova: “Saksakey iran totoo a walaan na saksakey a lenguahe, tan saya so ginapoan dan gawaen. Natan, antokaman a nanonotan da et nayarian dan gawaen. ⁷ Gala! Onleksab ta tan wetwet ta so lenguahe ra pian agda natalosan so lenguahe na balang sakey.” ⁸ Kanian manlapu ditan et intaytayak ira nen Jehova ed tapew na interon dalin, tan kalkalna ran tinaynan so pangipapaalagey da ed syudad.

it-2 202 ¶3

Lenguahe

Pinatunda na Makapanyarin-amin a Dios so ambisyoson proyekto na totoo sanen pinanduruma toy lenguahe ra pian nabuyak so pankakasakey da. Agda la nagawaan so proyekto ra kanian nansisian ira tan nitaytayak irad nanduruman lugar. Lapud winetwet so lenguahe ra, napatunda odino nairapan la ran sumpalen so makapuy a gagala ra ya kontra ed Dios. Nairapan iran sumpalen so ambisyoson gagala ra ta nanduruma lay lenguahe ra, agda la napaniiba iray plano, sagpot, tan karunongan da. Satan ya karunongan da et agnanlapud Dios, noagta naaral dad eksperiensya tan impanusisa ra. (Ikompara so Ec 7:29; De 32:5.) Kanian anggaman say panduruma na lenguahe so manunan rason no akin ya naapag iray totoo, akatulong laingen itan pian naamper so mapeligro tan makaderal iran plano ra. (Ge 11:5-9; ikompara so Isa 8:9, 10.) Isipen pa labat so posiblin nagawa ed panaon tayo no natipon

so karunungan na sayan mundo tan say lingon panguusar dad satan. Maong labat ta aneng-neng la na Dios so nagawa no agto patundaen so pampapaalagey ed Babel.

(Genesis 11:9) Kanian inngaran itan a Babel, lapud winetwet nen Jehova so linguahe na totoo ed interon dalin, tan manlapu ditan et intaytayak ira nen Jehova ed tapew na interon dalin.

it-2 472

Nasyon, Saray

Natan ta naapag-apag la iray totoo lapud nanduruman linguahe, kada grupo ya nampapara so linguahe ra et nanggawa na sarili dan kultura, *art*, kustombre, kagagawa, tan relihyon—kada sakey et walaan na sarili ton paraan. (Le 18:3) Lapud anggapoy relasyon dad Dios, nanggawa tan nandayew irad ipapasen dan di-rios.—De 12:30; 2Ar 17:29, 33.

Pankotkot na Espiritual a Kayamanan

(Genesis 9:20-22) Natan et ginmapoy Noe bilang sakey a dumaralus, tan sikatoy nantanem na kaubasan. ²¹ Sanen sikatoy inminum na alak, sikatoy abuek, tan inekal toy kawes to ed loob na tolda to. ²² Anengneng nen Ham, ya ama nen Canaan, so inkalabos nen ama to, tan imbaga to itan ed duaran agi ton walad pa-way.

(Genesis 9:24, 25) Sanen abangon si Noe manlapud inkabuek to tan naamtaan to no antoy ginawa ed sikato na bolirek ya anak to, ²⁵ inkuan to: “Naayew si Canaan. Sikato so magmaliw a sankaabebaan ya aripen na agagi to.”

it-1 1023 ¶4

Ham

Posibli ya si Canaan so akankasalaman ed saman ya agawa tan sikatoy ag-impetek nen ama ton si Ham. Odino nayaran pinuyanan si Noe ya mangipasakbay ed mauges ya tendensia

nen Ham, ya nanenengneng met lad anak ton si Canaan tan nayaran natawir na saray apo to. Unonan asumpal itan ya ayew sanen saray Israelita ya nanlapud kapolian nen Sem et sinakop da iray Canaanita. Saramay ag-aderal (singa saray Gibeonita [Jos 9]) et nagmaliw ya aripen na Israel. Kayari pigaran siglo, lalon asumpal so ayew ed saray apo nen Ham ed anak ton si Canaan sanen sikaray sinakop na saray makapanyari ed mundo ya Medo-Persia, Gresya, tan Roma ya nanlapud kapolian nen Jafet.

(Genesis 10:9, 10) Sikatoy nagmaliw a makapanyarin manag-erel na ayep, tan onsusumpad si Jehova. Kanian walay panangibaga: “Singa si Nimrod a makapanyarin manag-erel na ayep, tan onsusumpad si Jehova.” ¹⁰ Ginmapo so panarian to diad Babel, Erec, Acad, tan Calne, diad dalin na Sinar.

it-2 503

Nimrod

Nen ginmapo so panarian nen Nimrod, kaiba ed saray inuleyan to iray syudad na Babel, Erec, Acad, tan Calne, diad dalin na Sinar. (Ge 10:10) Kanian posible ya nanlapud sikato so ganggan ya ipaalagey so Babel tan say tori na satan. Ontan met so papanisiaan na saray inmuunan Judio. Oniay insulat nen Josephus: “Kalkalnan pinagmaliw [nen Nimrod] ya diktador so pananguley to, ya iisipen ton say saksakey a paraan pian agtakotan na totoo so Dios et no nakombinse to ran tuloytuloy a manmatalek ed pakayari to. Imbaga ton bawian toy Dios no delapen To lamet so dalin; tan mangipaalagey na tori ya mas atagey ni nen say danum pian makabawi ed impatey na saray inmuunan atateng da. Labalabay na totoo so ideya [nen Nimrod], ya impasen dan singa ra aripen no manpasakop ira ed Dios; kanian impaalagey da so tori . . . tan mapmaples itan ya nipaalagey.”—*Jewish Antiquities*, I, 114, 115 (iv, 2, 3).

Panagbasa ed Biblia

(Genesis 10:6-32) Saray lalakin ananak nen Ham et si Cus, Mizraim, Put, tan Canaan. ⁷ Saray lalakin ananak nen Cus et si Seba, Havila, Sabta, Raama, tan Sabteca. Saray lalakin ananak nen Raama et si Sheba tan Dedan. ⁸ Si Cus so ama nen Nimrod. Sikato so sankauanan a nagmaliw a makapanyari diad dalin. ⁹ Sikatoy nagmaliw a makapanyarin manag-erel na ayep, tan onsusumpad si Jehova. Kanian walay panangibaga: “Singa si Nimrod a makapanyarin manag-erel na ayep, tan onsusumpad si Jehova.” ¹⁰ Ginmapo so panarian to diad Babel, Erec, Acad, tan Calne, diad dalin na Sinar. ¹¹ Manlapud satan a dalin, sikatoy linma ed Asirya tan impaalagey toy Ninive, Rehobot-Ir, Cala, ¹² tan Resen, ed baetan na Ninive tan Cala: Saya so baleb a syudad. ¹³ Si Mizraim so ama nen Ludim, Anamim, Lehabim, Naftuhim, ¹⁴ Patrusim, Casluhim (a nanlapuan na saray Filisteo), tan Caftorim. ¹⁵ Si Canaan so ama nen Sidon, say panguloan ya anak to, tan si Het, ¹⁶ pati saray Jebuseo, Amoreo, Girgaseo, ¹⁷ Heveo, Arkeo, Sineo, ¹⁸ Arvadeo, Zemareo, tan Hamateo. Diad saginonor et nitaytayak iray pamilya na saray Canaanita. ¹⁹ Kanian say ketegan na saray Canaanita et manlapud Sidon ya anggad Gerar, ya asingger ed Gaza, ya anggad Sodoma, Gomorra, Adma, tan Zeboim, ya asingger ed Lasa. ²⁰ Saraya so ananak nen Ham unong ed saray pamilya tan lenguahe ra, unong ed saray dalin tan nasyon da. ²¹ Awalaan met na saray ilalak si Sem, say inmuhan ateng na amin ya ananak nen Eber tan agi nen Jafet a sankapanguloanan. ²² Saray lalakin ananak nen Sem et si Elam, Assur, Arpacsad, Lud, tan Aram. ²³ Saray lalakin ananak nen Aram et si Uz, Hul, Geter, tan Mas. ²⁴ Si Arpacsad so ama nen Selah, tan si Selah so ama nen Eber. ²⁵ Duaran laki so anak nen Eber. Say ngaran na sakey et Peleg, lapud naapag so dalin diad panaon to. Say ngaran na agi to et Joktan. ²⁶ Si Joktan so ama nen

Almodad, Seleph, Hazarmavet, Jera, ²⁷ Hadoram, Uzal, Dikla, ²⁸ Obal, Abimael, Sheba, ²⁹ Ofir, Havila, tan Jobab; amin iraya et lalakin ananak nen Joktan. ³⁰ Say pasen a panaayaman da et manlapud Mesa ya anggad Sefar, say mapalandey a rehyon ed Bukig. ³¹ Saraya so ananak nen Sem unong ed saray pamilya tan lenguahe ra, unong ed saray dalin tan nasyon da. ³² Saraya so pamilya na ananak nen Noe unong ed saray poli na pamilya ra tan saray nasyon da. Manlapud saraya et nitaytayak iray nasyon diad dalin kayari na Delap.